

YOSHLARNING O‘Z-O‘ZINI BAHOLASHI VA IJTIMOYIY FAOLLIGI O‘RTASIDAGI BOG‘LIQLIK

Fazliddin Abdunabievich Abdurazakov

Navoiy innovatsiyalar universiteti o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada yoshlarning o‘z-o‘zini baholashi va ijtimoiy faolligi o‘rtasidagi psixologik bog‘liqlik nazariy va amaliy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. O‘z-o‘zini baholash shaxsning o‘z imkoniyatlari, qadr-qimmati, kompetentligi va ijtimoiy maqomini subyektiv baholash tizimi sifatida ko‘rib chiqiladi. Ijtimoiy faollik esa yoshlarning ta‘lim, jamoatchilik, volontyorlik, tashabbuskorlik, liderlik, fuqarolik ishtiroki va konstruktiv muloqotdagi real xulq-atvor ko‘rinishlari orqali yoritiladi. Tahlil shuni ko‘rsatadiki, adekvat va barqaror o‘z-o‘zini baholash tashabbus ko‘rsatish, mas‘uliyatni qabul qilish, yangi ijtimoiy vaziyatlarga kirish va fikrini himoya qilishni qo‘llab-quvvatlaydi; past yoki tashqi ma‘qullashga haddan tashqari bog‘langan baholash esa rad etilishdan qo‘rqish, passivlik va konform xulq xavfini oshiradi. Shu bilan birga, bog‘liqlik bir yo‘nalishli emas: muvaffaqiyatli ijtimoiy tajriba, qabul qilinish va ijobiy teskari aloqa ham o‘z-o‘zini baholashni mustahkamlaydi. Maqolada ushbu o‘zaro ta‘sirning psixologik mexanizmlari, moderator va vositachi omillari, shuningdek, ta‘lim muassasalarida sog‘lom o‘z-o‘zini baholash bilan ijtimoiy faollikni parallel rivojlantirish yo‘llari asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: o‘z-o‘zini baholash, ijtimoiy faollik, yoshlar, shaxs, ijtimoiy munosabatlar, tashabbuskorlik, liderlik, motivatsiya, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, o‘ziga ishonch.

Abstract. The article analyzes the psychological relationship between young people’s self-esteem and social activity. Self-esteem is considered as a relatively stable system of subjective judgments about one’s own worth, competence and social significance, while social activity is interpreted through participation in education, community initiatives, volunteering, leadership, civic engagement and constructive interpersonal interaction. The review indicates that adequate and stable self-esteem generally supports initiative, responsibility, persistence and willingness to enter new social situations, whereas low or highly approval-dependent self-esteem may increase

avoidance, conformity and sensitivity to rejection. The relationship is reciprocal: successful participation, social acceptance and meaningful feedback can also strengthen self-esteem. The paper discusses the mechanisms and conditions of this reciprocal process and proposes practical directions for educational institutions.

Keywords: self-esteem, social activity, youth, social relationships, initiative, leadership, motivation, social support, self-confidence.

KIRISH

Yoshlik davri shaxsning o'zini anglash, mustaqil qaror qabul qilish, ijtimoiy rollarni sinab ko'rish va jamiyatdagi o'rnini belgilash jarayonlari keskin faollashadigan bosqichdir. Bu davrda inson o'z qobiliyatlari va imkoniyatlari to'g'risidagi tasavvurlarni nafaqat ichki tajriba, balki tengdoshlar, oila, ta'lim muhiti, ijtimoiy tarmoqlar va jamoatchilikning munosabati orqali ham qayta quradi. Shu sababli o'z-o'zini baholash va ijtimoiy faollikni alohida hodisa sifatida o'rganish yetarli emas. Shaxs o'zini qanday baholashi uning tashqi faoliyatini belgilaydi, tashqi faoliyatda orttirilgan muvaffaqiyat yoki muvaffaqiyatsizlik esa keyingi o'zini baholashga qayta ta'sir ko'rsatadi.

Psixologiyada o'z-o'zini baholash shaxsning o'zini umumiy qadrlashi bilan bir qatorda muayyan sohalaridagi kompetentlik haqidagi qarashlarini ham qamrab oladi. Rosenberg yondashuvida u o'ziga nisbatan umumiy ijobiy yoki salbiy munosabatni ifodalovchi nisbatan barqaror konstrukt sifatida talqin qilinadi [1]. Zamonaviy tadqiqotlar esa o'z-o'zini baholashni yoshga qarab rivojlanadigan, ijtimoiy munosabatlar va hayotiy voqealar bilan o'zaro ta'sirga kirishadigan dinamik tizim sifatida ko'rsatadi [2; 3]. Bu yondashuv yoshlarning ijtimoiy faoliyatini tushuntirish uchun ayniqsa muhim, chunki tashabbus, jamoaga kirish, liderlik rolini qabul qilish yoki fuqarolik faoliyatida qatnashish ko'pincha shaxsning o'zini qanchalik qobiliyatli va ijtimoiy jihatdan qadrli deb his qilishiga bog'liq.

Ijtimoiy faollik tushunchasi faqat ko'p tadbirlarda qatnashish bilan cheklanmasligi kerak. Faollikning psixologik mezoni – shaxsning ijtimoiy vaziyatda maqsad qo'yishi, tashabbus ko'rsatishi, muloqotga kirishishi, hamkorlik qilishi, qaror uchun javobgarlikni o'z zimmasiga olishi va o'z xatti-harakatining oqibatlarini anglashidir. Shuning uchun tashqi ko'rinishda faol bo'lgan, biroq doimiy ravishda boshqalarning ma'qullashiga moslashadigan xulq ham chin ijtimoiy subyektlikni to'liq ifodalamaydi. Sog'lom ijtimoiy faollik ichki motivatsiya, kompetentlik hissi va ijtimoiy mas'uliyat bilan birlashgandagina

barqaror tus oladi.

Maqolaning maqsadi yoshlarning o'z-o'zini baholashi bilan ijtimoiy faolligi o'rtasidagi bog'liqlikni nazariy konsepsiyalar va zamonaviy empirik xulosalar asosida tahlil qilish, ushbu aloqaning psixologik mexanizmlari, vositachi va moderator omillarini aniqlash hamda ta'lim-tarbiya amaliyoti uchun asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Maqola empirik tajriba natijasini da'vo qilmaydi; undagi xulosalar ilmiy adabiyotlar, metatahlillar va shaxs psixologiyasidagi yetakchi nazariyalar sinteziga asoslanadi.

TADQIQOTNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI

O'z-o'zini baholash va ijtimoiy faollik munosabatini tushuntirishda bir nechta nazariy yondashuvlar bir-birini to'ldiradi. Sociometer nazariyasiga ko'ra, o'z-o'zini baholash insonning ijtimoiy qabul qilinishi va munosabatlardagi qadri to'g'risidagi ichki ko'rsatkich vazifasini bajaradi [4]. Shaxs o'zini guruh uchun qadrligi, qabul qilingan va e'tiborga loyiq deb his qilganida o'z-o'zini baholash ko'tariladi; rad etilish, e'tiborsizlik yoki munosabatlarning buzilishi esa uni pasaytirishi mumkin. Bu nuqtai nazardan ijtimoiy faollik bilan o'z-o'zini baholash o'rtasidagi aloqa tabiiydir: guruhga kirish va hamkorlik qilish imkoniyati self-tizim uchun muntazam teskari aloqa manbai hisoblanadi.

Biroq yuqori o'z-o'zini baholash har doim yuqori ijtimoiy faollikni anglatmaydi. O'z-o'zini baholashning darajasi bilan bir qatorda uning barqarorligi, reallikka mosligi va nimaga tayanishi muhim. Agar shaxsning o'ziga bo'lgan ijobiy munosabati real kompetentlik, ichki qadriyat va tajribaga tayanadigan bo'lsa, u tanqidni osonroq qabul qiladi, vaqtinchalik muvaffaqiyatsizlikdan keyin tiklana oladi va ijtimoiy tavakkalga – masalan, yangi guruhda fikr bildirish yoki loyiha tashabbusini ilgari surishga – tayyorroq bo'ladi. Aksincha, tashqi ma'qullashga qattiq bog'langan o'z-o'zini baholash ijobiy ko'rinsa ham, rad etilish xavfi kuchayganda himoyaviy xulq, ortiqcha o'zini ko'rsatish yoki faoliyatdan chekinishga olib kelishi mumkin [5].

Banduraning ijtimoiy-kognitiv nazariyasidagi o'z-o'ziga samaradorlik tushunchasi mazkur bog'liqlikning muhim mexanizmini ochadi [6]. O'zini muayyan vazifani bajarishga qodir deb hisoblagan yoshlar murakkab ijtimoiy vazifalarni tanlashga, qiyinchiliklarga qaramay faoliyatni davom ettirishga va yangi tajriba orttirishga moyil bo'ladi. Umumiy o'z-o'zini baholash bilan o'z-o'ziga samaradorlik aynan bir konstrukt emas, biroq amaliy hayotda ular ko'pincha bir-birini qo'llab-quvvatlaydi. Shaxs o'zini

qadrlasa, yangi tajribani shaxsiy xavf sifatida emas, rivojlanish imkoniyati sifatida baholashi ehtimoli ortadi; muvaffaqiyatli tajriba esa kompetentlik hissini mustahkamlaydi.

Self-determination nazariyasi ham ijtimoiy faollikning sifatini tushuntirishga yordam beradi. Deci va Ryan insonning avtonomiya, kompetentlik va tegishlilikka bo'lgan asosiy psixologik ehtiyojlarini ajratadi [7]. Yoshning ijtimoiy faolligi faqat tashqi mukofot, obro' yoki jazodan qochish uchun yuzaga kelganida u uzoq muddatli bo'lmazligi mumkin. Aksincha, faoliyat shaxsiy ma'no, tanlov hissi, o'zini foydali his qilish va boshqalar bilan mazmunli aloqaga tayansa, barqarorroq motivatsiya paydo bo'ladi. O'z-o'zini baholash aynan kompetentlik va tegishlilik ehtiyojlarining qondirilishi bilan chambarchas bog'liq bo'lgani uchun, ushbu ehtiyojlarni qo'llab-quvvatlovchi ta'lim muhiti ikki ko'rsatkichni bir vaqtda rivojlantirishi mumkin.

Metodologik jihatdan mazkur maqolada tizimli nazariy tahlil, qiyoslash, umumlashtirish va konseptual modellashirish usullaridan foydalanildi. O'z-o'zini baholashning klassik va zamonaviy nazariyalari, ijtimoiy munosabatlar bilan o'zaro ta'sirga bag'ishlangan longitudinal va meta-analitik tadqiqotlar, shuningdek, yoshlar ijtimoiy ishtirokini izohlovchi motivatsion konsepsiyalar o'zaro solishtirildi. Bunday yondashuv korrelyatsiyani sababiyat bilan adashtirmaslikka, bog'liqlikning ikki yo'nalishli tabiati va kontekstga bog'liqligini hisobga olishga imkon beradi.

O'Z-O'ZINI BAHOLASHNING IJTIMOIIY FAOLLIKKA TA'SIR MEKANIZMLARI

Yoshlarning o'z-o'zini baholashi ijtimoiy faollikka, avvalo, vaziyatni qanday talqin qilish orqali ta'sir ko'rsatadi. Bir xil ijtimoiy vaziyat – masalan, auditoriya oldida fikr bildirish, talabalar kengashiga nomzod bo'lish yoki jamoaviy loyiha uchun mas'uliyat olish – turli shaxslarda turlicha psixologik ma'no kasb etadi. O'zini kompetent va ijtimoiy jihatdan qadrlidi deb bilgan yosh bunday vaziyatni o'z imkoniyatini ko'rsatish va tajriba orttirish maydoni sifatida qabul qilishi mumkin. O'zini yetarli emas deb baholaydigan yosh esa xuddi shu vaziyatda xato qilish, tanqidga uchrash yoki boshqalarning oldida obro'sini yo'qotish ehtimoliga haddan tashqari e'tibor qaratishi mumkin. Natijada real qobiliyatlar o'xshash bo'lsa ham, faollik darajasi farq qiladi.

Ikkinchi mexanizm ijtimoiy tavakkalga munosabat bilan bog'liq. Har qanday tashabbus noaniqlikni o'z ichiga oladi: g'oya qabul qilinmasligi, loyiha muvaffaqiyatsiz

bo'lishi, lider sifatida qaror tanqid qilinishi mumkin. Barqaror o'z-o'zini baholashga ega shaxs muvaffaqiyatsizlikni butun shaxsiyatining inkori deb emas, muayyan harakatning natijasi sifatida ko'rishga moyil bo'ladi. Shu sababli u xatodan keyin faoliyatni davom ettira oladi. Past yoki beqaror o'z-o'zini baholashda esa muvaffaqiyatsizlik global xulosaga – “men qobiliyatsizman”, “mening fikrim kerak emas” – aylanishi mumkin. Bunday umumlashtirish keyingi tashabbuslarni kamaytiradi.

Uchinchi mexanizm muloqotdagi assertivlikdir. Adekvat o'z-o'zini baholash shaxsga o'z fikrini hurmat bilan ifodalash, qarama-qarshi pozitsiyani eshitish va rad javobini shaxsiy tahdid sifatida qabul qilmaslik imkonini beradi. Past o'z-o'zini baholash esa ikki xil qutbiy reaksiyani yuzaga keltirishi mumkin: passivlik yoki kompensator tajovuzkorlik. Passiv holatda yosh o'z fikrini bildirmaydi, guruh qaroriga mexanik qo'shiladi, imkoniyatlardan foydalanmaydi. Kompensator holatda esa ichki zaiflikni yashirish uchun haddan tashqari raqobat, boshqalarni kamsitish yoki doimiy o'zini isbotlashga ehtiyoj paydo bo'lishi mumkin. Har ikkala holat konstruktiv ijtimoiy faollik sifatini pasaytiradi.

To'rtinchi mexanizm maqsad qo'yish va persistensiya bilan bog'liq. O'ziga nisbatan ijobiy, lekin realistik munosabatga ega shaxs murakkabroq maqsadni tanlaydi va vaqtinchalik qiyinchiliklarni kompetentlikni rivojlantirishning bir qismi deb qabul qiladi. Bunda ijtimoiy faollik epizodik emas, davomiy xarakter kasb etadi: yosh bir martalik tadbir bilan cheklanmay, loyiha, klub, volontyorlik yoki talabalik boshqaruvida uzoqroq ishtirok etadi. Past o'z-o'zini baholashda esa maqsadlar haddan tashqari past qo'yilishi yoki “muvaffaqiyatsizlikdan himoyalaniş” uchun umuman tashabbus qilinmasligi mumkin.

Beshinchi mexanizm ijtimoiy identifikatsiya va tegishlilik hissidir. Inson o'zini muayyan guruhning qadrlı a'zosi deb his qilsa, guruh foydasiga faoliyat qilish, umumiy vazifalar uchun mas'uliyat olish va boshqalarga yordam berishga motivatsiya kuchayadi. Sociometer yondashuvi bo'yicha ijtimoiy qabul qilinish self-tizimga ijobiy signal beradi [4]. Shu bilan birga, faqat qabul qilinishning o'zi yetarli emas; guruh ichida shaxsning ovozi eshitilishi, hissasi e'tirof etilishi va tanlov imkoniyati bo'lishi kerak. Aks holda tashqi ishtirok mavjud bo'lsa ham, ichki faollik past qoladi.

Oltinchi mexanizm ijtimoiy taqqoslash bilan bog'liq. Yoshlar o'z qobiliyatlari va muvaffaqiyatlarini tengdoshlar bilan muntazam solishtiradilar. Raqamli tarmoqlar bu

jarayonni kuchaytirib, boshqalarning tanlab ko'rsatilgan muvaffaqiyatlarini doimiy kuzatish imkonini yaratdi. Agar shaxsning o'z-o'zini baholashi faqat tashqi taqqoslashga tayansa, ijtimoiy faollik ham ma'qullanish, ko'rinish va reyting orttirishga yo'nalishi mumkin. Bunday faollikning tashqi hajmi yuqori bo'lsa-da, u psixologik jihatdan beqaror: boshqalar ko'proq e'tibor olganida motivatsiya keskin pasayishi mumkin. Shu sababli sifatli tarbiya faoliyatning ichki ma'nosi va shaxsiy rivojlanish mezonlarini kuchaytirishi zarur.

IJTIMOIIY FAOLLIKNING O'Z-O'ZINI BAHOLASHGA QAYTA TA'SIRI

O'z-o'zini baholash bilan ijtimoiy faollik o'rtasidagi munosabatni faqat "o'zini yuqori baholagan odam faol bo'ladi" tarzida tushuntirish bir tomonlama. Longitudinal tadqiqotlar ijtimoiy munosabatlar va o'z-o'zini baholash bir-birini vaqt davomida o'zaro bashorat qilishini ko'rsatadi. Harris va Orth tomonidan o'tkazilgan meta-tahlilda ijtimoiy munosabatlar keyingi o'z-o'zini baholashni, o'z-o'zini baholash esa keyingi ijtimoiy munosabatlar sifatini o'xshash yo'nalishda bashorat qilgan [8]. Bu natija ijobiy yoki salbiy "qayta aloqa halqasi" mavjudligini anglatadi.

Ijtimoiy faoliyatdagi muvaffaqiyat yoshga o'zining real ta'sir kuchi mavjudligini ko'rsatadi. Masalan, jamoaviy loyihani muvaffaqiyatli tugatish, volontyorlik faoliyatida foydali natija ko'rish, tengdoshlar muammosini hal qilishga hissa qo'shish yoki omma oldida fikrini aniq ifodalash – bularning barchasi "men uddalay olaman" degan tajribaviy dalilni yaratadi. Bunday dalil umumiy maqtovdan ko'ra kuchliroq, chunki u konkret xatti-harakat va natijaga tayanadi. Shu sababli yoshlar bilan ishlashda o'z-o'zini baholashni oshirish uchun shunchaki "sen zo'rsan" tipidagi verbal qo'llab-quvvatlashdan ko'ra, real mas'uliyat va uddalash mumkin bo'lgan vazifalarni berish samaraliroq.

Ijtimoiy faollik shuningdek, shaxsning o'zini ko'p qirrali ko'rishiga yordam beradi. Faqat akademik natijaga tayanadigan talaba muvaffaqiyatsiz imtihonni butun o'z qadrining pasayishi sifatida boshdan kechirishi mumkin. Agar u jamoat ishida, sportda, ijodda, volontyorlikda yoki tengdoshlariga yordam berishda ham o'z kompetentligini his qilsa, o'zini baholashning manbalari diversifikatsiyalanadi. Bu psixologik barqarorlikni oshiradi, chunki bitta sohadagi vaqtinchalik muvaffaqiyatsizlik butun self-tizimni izdan chiqarmaydi.

Biroq ijtimoiy tajribaning o'z-o'zini baholashga ijobiy ta'siri avtomatik emas. Toksik raqobat, kamsitish, doimiy tanqid, guruh ichidagi eksklyuziya yoki liderlikning

faqat “eng faol” shaxslarga monopollashtirilishi pastroq ishonchga ega yoshlarni yanada chetlatishi mumkin. Ijtimoiy faollik dasturi faqat faol yoshlarni rag‘batlantirib, jimroq yoki yangi qatnashuvchilar uchun xavfsiz kirish imkonini yaratmasa, boshlang‘ich farqlar kattalashadi. Shuning uchun muhitning psixologik xavfsizligi, adolatli teskari aloqa va rol almashinuvi muhim tarbiyaviy shart hisoblanadi.

Ijtimoiy faollikdagi salbiy tajriba ham konstruktiv ishlanishi mumkin. Muammo muvaffaqiyatsizlikning o‘zida emas, uning qanday izohlanishida. Agar murabbiy yoki pedagog xatoni shaxsiy qobiliyatsizlikning isboti sifatida emas, strategiyani takomillashtirish uchun ma’lumot sifatida tahlil qilsa, yoshda o‘z qadrini saqlagan holda mas’uliyatni qabul qilish ko‘nikmasi shakllanadi. Bunda refleksiya, aniq teskari aloqa va qayta urinish imkoniyati hal qiluvchi ahamiyatga ega.

BOG‘LIQLIKNI KUCHAYTIRUVCHI VA SUSAYTIRUVCHI OMILLAR

O‘z-o‘zini baholash bilan ijtimoiy faollik o‘rtasidagi bog‘liqlik barcha yoshlarda bir xil kuchda namoyon bo‘lmaydi. Birinchi muhim moderator – oiladagi munosabatlar va qo‘llab-quvvatlash sifati. Shartsiz hurmat, aniq chegaralar va mustaqillikka imkon beradigan oilaviy muhit yoshga tashqi muvaffaqiyatdan qat’i nazar o‘z qadrini his qilish uchun asos beradi. Faqat yutuq, reyting yoki boshqalar bilan solishtirish orqali baholanadigan muhitda esa self-worth ko‘proq shartli tus oladi. Bunday yoshlar ijtimoiy faollikka ham o‘zini isbotlash yoki ma’qullanish vositasi sifatida yondashishi mumkin.

Ikkinchi moderator – tengdoshlar guruhi. Yoshlar davrida tengdoshlarning bahosi yuqori psixologik salmoqqa ega. Qabul qiluvchi guruh shaxsga yangi rollarni xavfsiz sinab ko‘rish imkonini beradi, kamsituvchi yoki masxara qiluvchi guruh esa faoliyatdan chekinish xavfini oshiradi. Ayniqsa, omma oldida nutq, ijodiy chiqish, liderlik va tashabbus faoliyatlarida guruhning reaksiyasi o‘z-o‘zini baholash uchun kuchli signal bo‘ladi. Shu sababli ta’lim muassasalarida “faol yoshlar” guruhini shakllantirish bilan cheklanmay, tengdoshlar o‘rtasida hurmat va konstruktiv munosabat me’yorlarini rivojlantirish zarur.

Uchinchi moderator – pedagogik uslub. Avtoritar va faqat xatoga yo‘naltirilgan baholash yoshning ijtimoiy tashabbusini qisqartirishi mumkin. Bunda tashabbus “xato qilish xavfi” bilan bog‘lanadi. Qo‘llab-quvvatlovchi, biroq talabchan muhit esa mas’uliyat va psixologik xavfsizlikni birlashtiradi: yosh o‘z fikrini bildiradi, lekin uning dalilliligi va oqibatlari uchun javob beradi. Bunday yondashuv o‘z-o‘zini yuqori baholashni emas,

adekvat baholashni rivojlantiradi.

To‘rtinchi moderator – shaxsiy xususiyatlar. Ekstraversiya, emotsional barqarorlik, ijtimoiy xavotir, perfektsionizm va rad etilishga sezgirlik ijtimoiy faollik shakliga ta’sir qiladi. Introvert yoshning faolligi past deb avtomatik xulosa qilish noto‘g‘ri; u ommaviy chiqishdan ko‘ra kichik guruhdagi loyiha, ilmiy tashabbus yoki individual volontyorlikda yuqori subyektlik ko‘rsatishi mumkin. Shuning uchun ijtimoiy faollikni faqat tadbirlar soni yoki omma oldidagi ko‘rinish bilan baholash metodologik xatodir.

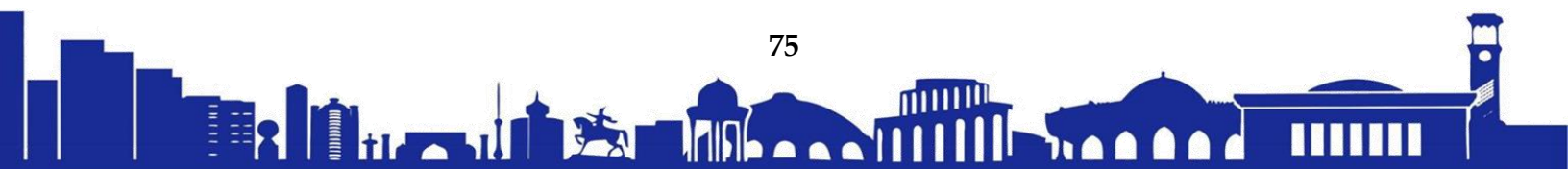
Beshinchi moderator – raqamli muhit. Ijtimoiy tarmoqlar yoshga o‘z fikrini ifodalash, hamjamiyat topish va loyiha tashkil etish imkonini beradi, lekin doimiy ijtimoiy taqqoslash va ma’qullash indikatorlari – ko‘rishlar, layklar, izohlar – o‘z-o‘zini baholashning tashqi bahoga bog‘liqligini kuchaytirishi mumkin. Raqamli faollikning psixologik sifati shu sababli uning mazmuni bilan baholanishi kerak: yosh platformadan real hamkorlik, bilim almashish va ijtimoiy muammo yechimi uchun foydalanyaptimi yoki faqat o‘z obrazini tasdiqlash uchunmi.

Oltinchi moderator – ijtimoiy-iqtisodiy va institutsional imkoniyatlar. Faollik uchun sharoit bo‘lmagan muhitda past ishtirokni faqat shaxsning o‘ziga ishonchsizligi bilan izohlash noto‘g‘ri. Transport, vaqt, moliyaviy resurs, xavfsizlik, klub va tashkilotlarning mavjudligi, nogironligi bo‘lgan yoshlar uchun inklyuziv sharoit kabi omillar real ishtirok imkoniyatini belgilaydi. Psixologik omillar muhit bilan o‘zaro ta’sirda ishlaydi; imkoniyat bo‘lmasa, yuqori motivatsiya ham xulqqa to‘liq aylanmasligi mumkin.

MUHOKAMA

Tahlil natijalari o‘z-o‘zini baholash va ijtimoiy faollik o‘rtasidagi aloqani chiziqli model bilan tushuntirib bo‘lmasligini ko‘rsatadi. “O‘z-o‘zini baholash qancha yuqori bo‘lsa, faollik shuncha yaxshi” degan soddalashtirilgan qarash amaliy jihatdan xavfli. Haddan tashqari yuqori, lekin real natijalar bilan qo‘llab-quvvatlanmagan self-baho tanqidni rad etish, o‘z vakolatini ortiqcha baholash va hamkorlikdagi ziddiyatlarni kuchaytirishi mumkin. Tarbiya maqsadi shaxsni doim o‘zidan mamnun qilish emas, balki o‘z kuchli va zaif tomonlarini real ko‘ra olish, qadrini xatolardan ajrata bilish va rivojlanish uchun mas’uliyatni qabul qilishga o‘rgatishdir.

Shu nuqtai nazardan adekvat o‘z-o‘zini baholash uchta belgini birlashtiradi: shaxsiy qadrning barqaror hissi, kompetentlikka nisbatan realistik baho va yangi ma’lumot

asosida o‘z haqidagi qarashlarni yangilash qobiliyati. Bu xususiyatlar ijtimoiy faollikni sifat jihatidan o‘zgartiradi. Yosh boshqalardan ustun ko‘rinish uchun emas, muammoni hal qilish, hamkorlik qilish va o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarish uchun faol bo‘ladi. Natijada liderlik hukmronlik bilan emas, mas’uliyat va koordinatsiya bilan; tashabbus esa shaxsiy reklama bilan emas, maqsadga yo‘nalgan faoliyat bilan bog‘lanadi.

Longitudinal meta-analitik dalillar o‘z-o‘zini baholash va ijtimoiy munosabatlar orasida o‘zaro yo‘nalishli bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatadi [8]. So‘nggi ta’lim-psixologik tahlillar ham o‘smirlik va yoshlik davrida self-baho, ijtimoiy munosabatlar va akademik natijalar bir-biriga bog‘liq rivojlanish domenlari ekanini ta’kidlaydi [9]. Bu xulosa profilaktik va rivojlantiruvchi dasturlar dizayniga bevosita ta’sir qiladi: faqat self-esteem treningi yoki faqat ko‘proq tadbir tashkil etishning o‘zi yetarli emas. Shaxsning ichki bahosi bilan real ijtimoiy tajribani bir tizimda o‘zgartirish kerak.

O‘z-o‘zini baholashni o‘lchashda ham ehtiyotkorlik zarur. Rosenberg Self-Esteem Scale umumiy self-bahoni o‘lchash uchun keng qo‘llanadi [1], biroq ijtimoiy faollik bilan bog‘liqlikni to‘liq tushuntirish uchun faqat bitta umumiy ball yetarli bo‘lmasligi mumkin. Tadqiqotlarda self-bahoning barqarorligi, shartlilik, ijtimoiy ma’qullashga bog‘liqligi, o‘z-o‘ziga samaradorlik, ijtimoiy xavotir va real ishtirok ko‘rsatkichlarini parallel o‘lchash maqsadga muvofiq. Aks holda yuqori ballning ortida sog‘lom o‘zini qadrlashmi yoki himoyaviy o‘zini ulug‘lashmi – ajratish qiyin bo‘ladi.

Ijtimoiy faollikni o‘lchashda ham bir nechta darajani ajratish kerak: ishtirok chastotasi, tashabbus soni, rol va mas’uliyat darajasi, hamkorlik sifati, ijtimoiy foyda, faoliyatning davomiyligi va subyektiv ma’nosi. Masalan, o‘nlab tadbirlarda passiv qatnashgan yosh bilan bir mahalliy muammoni hal qilish bo‘yicha kichik, ammo mustaqil loyiha olib borgan yoshni bir xil “faol” deb baholash ilmiy jihatdan noto‘g‘ri. Sifat mezonlari kiritilganda self-baho bilan bog‘liqlik aniqroq ko‘rinadi.

AMALIY TAVSIYALAR

Ta’lim muassasalarida sog‘lom o‘z-o‘zini baholash va ijtimoiy faollikni parallel rivojlantirish uchun birinchi navbatda real vakolat va mas’uliyat beradigan mikroloiyahalar tizimini yaratish lozim. Yoshga bajarilishi mumkin bo‘lgan, natijasi ko‘rinadigan va boshqalarga foyda keltiradigan vazifa topshirilganda u kompetentlikni tajriba orqali his qiladi. Vazifa haddan tashqari oson bo‘lsa rivojlanish bermaydi, haddan tashqari murakkab bo‘lsa esa muvaffaqiyatsizlik self-bahoga zarar yetkazishi mumkin. Shu sababli

murakkablik bosqichma-bosqich oshirilishi kerak.

Ikkinchi yo‘nalish – teskari aloqa madaniyatini o‘zgartirish. Shaxsga umumiy baho berish o‘rniga konkret xulq va natija haqida gapirish zarur: “sen lider emassan” yoki “sen eng zo‘rsan” kabi yorliqlar o‘rniga “vazifalarni taqsimlashda ikki kishining fikri eshitilmay qoldi” yoki “guruh fikrlarini umumlashtirganing samarali bo‘ldi” kabi aniq mulohaza rivojlanishga xizmat qiladi. Bunday feedback shaxsiy qadrni faoliyat natijasidan ajratadi va self-bahoni realistik qiladi.

Uchinchi yo‘nalish – faollik formatlarini diversifikatsiya qilish. Har bir yosh omma oldida chiqish orqali faollashmaydi. Ilmiy klublar, debat, sport, volontyorlik, raqamli loyiha, mentorlik, dizayn, tadqiqot, ekologik tashabbus va kichik guruhdagi koordinatsiya kabi turli kanallar shaxsga o‘z kuchli tomoniga mos kirish nuqtasini beradi. Bu yondashuv “faollik = ekstraversiya” stereotipini kamaytiradi.

To‘rtinchi yo‘nalish – refleksiya mexanizmini tizimlashtirish. Har bir loyiha yoki jamoaviy faoliyatdan keyin yoshlar “nima qildim?”, “nimasi ishladi?”, “nimasi ishlamadi?”, “qaysi ko‘nikmam rivojlandi?” va “keyingi safar nimani o‘zgartiraman?” savollari asosida qisqa tahlil qilishi kerak. Refleksiya tajribani self-tizimga integratsiya qiladi va tasodifiy muvaffaqiyatni barqaror kompetentlik hissiga aylantiradi.

Beshinchi yo‘nalish – ijtimoiy taqqoslashdan individual rivojlanish mezoniga o‘tish. Reyting, “eng faol talaba” yoki faqat ko‘rinadigan natijalarni mukofotlash qisqa muddatda motivatsiya berishi mumkin, biroq boshqalar bilan doimiy solishtirishga tayanadigan self-bahoni kuchaytiradi. Shaxsning avvalgi holati bilan hozirgi yutug‘ini solishtirish, jarayon va taraqqiyotni e‘tirof etish barqarorroq psixologik asos yaratadi.

Oltinchi yo‘nalish – psixologik xavfsizlikni ta‘minlash. Masxara, kamsitish, omma oldida uyaltirish yoki birinchi xatodanoq rolni olib qo‘yish mavjud muhitda yoshlar tashabbus ko‘rsatmaydi. Faollikni rag‘batlantirishdan oldin xato qilish mumkin bo‘lgan, fikrlar hurmat qilinadigan va yangi ishtirokchi asta-sekin murakkabroq rolga o‘tadigan muhit yaratilishi kerak. Bu ayniqsa past self-bahoga ega, ijtimoiy xavotiri yuqori yoki ilgari rad etilish tajribasini boshdan kechirgan yoshlar uchun muhim.

TADQIQOT ISTIQBOLLARI VA DIAGNOSTIK YONDASHUV

Kelgusidagi empirik tadqiqotlarda yoshlarning o‘z-o‘zini baholashi va ijtimoiy faolligi o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlash uchun ko‘ndalang kesimdagi oddiy korrelyatsiya bilan cheklanmaslik maqsadga muvofiq. Bir vaqtning o‘zida o‘lchangan ikki ko‘rsatkich

ular orasida aloqa borligini ko'rsatishi mumkin, biroq qaysi omil vaqt davomida boshqasiga ta'sir qilayotganini aniqlamaydi. Shuning uchun kamida ikki yoki uch o'lchov nuqtasiga ega longitudinal dizayn, shuningdek, ta'lim muhiti yoki ijtimoiy loyiha bilan bog'liq intervensiya dizaynlari ko'proq ilmiy qiymat beradi. Bunday yondashuv self-bahodagi o'zgarish keyingi ijtimoiy ishtirokni bashorat qiladimi yoki faoliyatdagi yangi tajriba keyingi self-bahoni ko'taradimi, degan savolga aniqroq javob beradi.

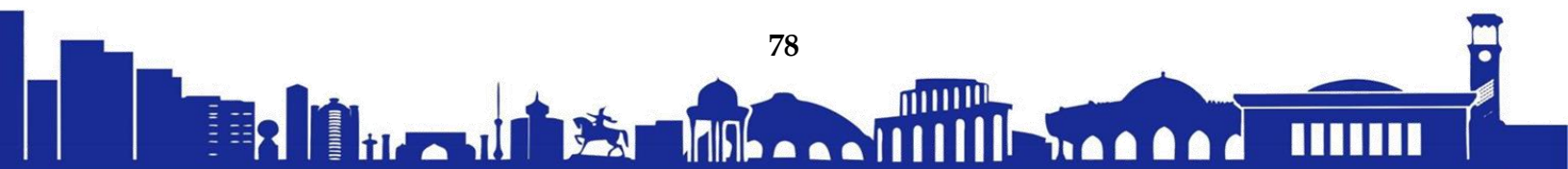
Diagnostikada o'z-o'zini baholashni Rosenberg shkalasi bilan o'lchashga qo'shimcha ravishda ijtimoiy ma'qullashga bog'liqlik, o'z-o'ziga samaradorlik, rad etilishga sezgirlik va ijtimoiy xavotir ko'rsatkichlarini kiritish foydali. Ijtimoiy faollikni esa faqat o'zini-o'zi hisobot bilan emas, imkon qadar real xulq ko'rsatkichlari bilan baholash lozim: loyihalarda qatnashish davomiyligi, tashabbus soni, bajarilgan rol, ko'ngilli faoliyat soatlari, tengdoshlarning bahosi yoki mentor kuzatuvi kabi indikatorlar subyektiv bahodagi xatolikni kamaytiradi. Shu bilan birga, kuzatuv ko'rsatkichlari shaxsiy hayotga aralashmaydigan, etik va shaffof tartibda yig'ilishi shart.

Tadqiqotlarda jins, yosh, o'qish bosqichi, yashash muhiti va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitni avtomatik sabab sifatida emas, ehtimoliy moderator sifatida tekshirish kerak. Masalan, bir xil self-baho turli institutsional sharoitda turlicha faollikka aylanishi mumkin. Faollik uchun real platforma, mentor va xavfsiz guruh mavjud bo'lgan muhitda ichki ishonch tezroq xulqqa aylanadi; imkoniyatlar cheklangan joyda esa psixologik tayyorgarlik mavjud bo'lsa ham, ishtirok past ko'rinishi mumkin. Demak, kelgusidagi tadqiqotlar shaxsiy va muhit omillarini bitta modelda ko'rib chiqsa, natijalar amaliy qarorlar uchun ancha ishonchli bo'ladi.

XULOSA

Yoshlarning o'z-o'zini baholashi va ijtimoiy faolligi o'rtasida mazmunan kuchli, ammo murakkab va ikki yo'nalishli bog'liqlik mavjud. Adekvat, barqaror va real tajribaga tayanuvchi o'z-o'zini baholash yoshlarning tashabbus ko'rsatishi, ijtimoiy tavakkalni qabul qilishi, muloqotda o'z pozitsiyasini ifodalashi, jamoaviy vazifalarda mas'uliyat olishi va muvaffaqiyatsizlikdan keyin faoliyatni davom ettirishini qo'llab-quvvatlaydi. Past, beqaror yoki tashqi ma'qullashga haddan tashqari bog'langan self-baho esa rad etilishdan qo'rqish, passivlik, konformizm yoki himoyaviy xulq orqali ijtimoiy faollik sifatini cheklashi mumkin.

Shu bilan birga, ijtimoiy faoliyatning o'zi ham o'z-o'zini baholashni

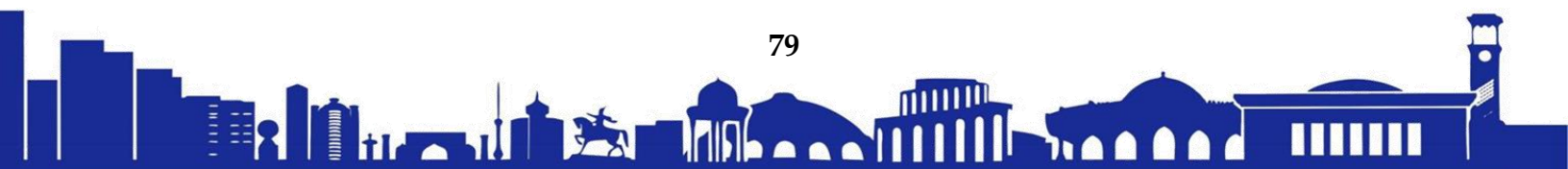

shakllantiruvchi kuchli kontekst hisoblanadi. Muvaffaqiyatli hamkorlik, foydali natija, guruh tomonidan qabul qilinish, real mas’uliyat va konstruktiv teskari aloqa shaxsga o‘z kompetentligi va ijtimoiy qadrini tajriba orqali tasdiqlash imkonini beradi. Demak, ta’lim va yoshlar siyosatida ushbu ikki hodisani alohida rivojlantirish emas, balki o‘zaro kuchaytiruvchi tizim yaratish maqsadga muvofiq.

Amaliy jihatdan eng samarali yondashuv – yoshga real faoliyat maydoni, turli rol va tashabbus kanallari, bosqichma-bosqich murakkablashadigan vazifalar, aniq teskari aloqa va refleksiya imkoniyatini taqdim etishdir. Bunda maqsad o‘z-o‘zini sun’iy ravishda “yuqori” baholash emas, balki o‘z qadrini saqlagan holda kuchli va zaif tomonlarini real ko‘ra oladigan, mas’uliyatli va ijtimoiy subyekt sifatida harakat qiladigan yosh shaxsni rivojlantirishdan iborat.

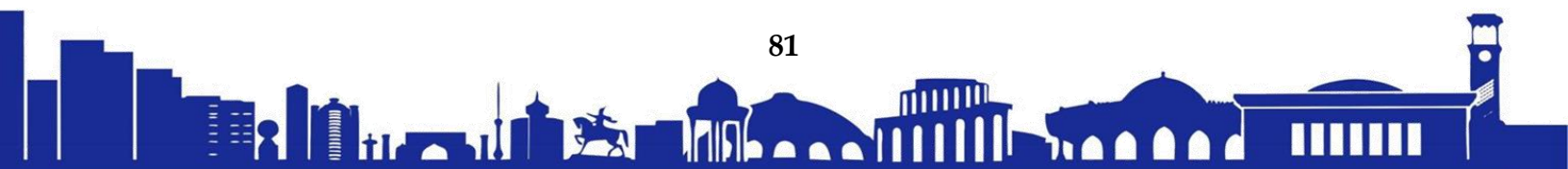
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Rosenberg M. Society and the Adolescent Self-Image. Princeton: Princeton University Press, 1965.
2. Orth U., Robins R.W. The Development of Self-Esteem. Current Directions in Psychological Science. 2014;23(5):381–387.
3. Reitz A.K. Self-esteem development and life events: A review and integrative process framework. Social and Personality Psychology Compass. 2022;16:e12709.
4. Leary M.R., Tambor E.S., Terdal S.K., Downs D.L. Self-Esteem as an Interpersonal Monitor: The Sociometer Hypothesis. Journal of Personality and Social Psychology. 1995;68(3):518–530.
5. Crocker J., Luhtanen R.K., Cooper M.L., Bouvrette A. Contingencies of Self-Worth in College Students: Theory and Measurement. Journal of Personality and Social Psychology. 2003;85(5):894–908.
6. Bandura A. Self-Efficacy: The Exercise of Control. New York: W.H. Freeman, 1997.
7. Deci E.L., Ryan R.M. Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness. New York: Guilford Press, 2017.
8. Harris M.A., Orth U. The Link Between Self-Esteem and Social Relationships: A Meta-Analysis of Longitudinal Studies. Journal of Personality and Social Psychology. 2020;119(6):1459–1477.

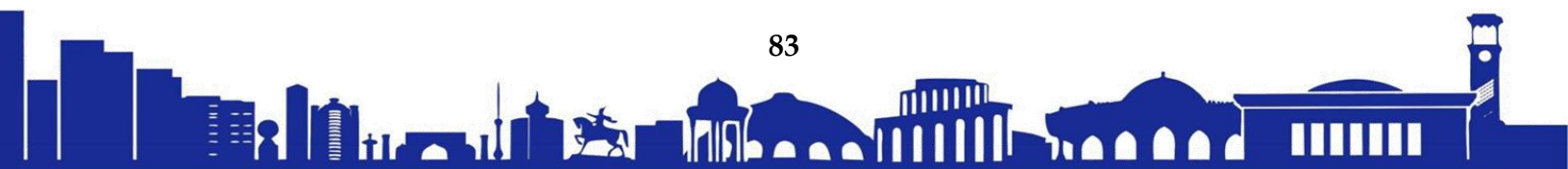
9. Wagner J., Brandt N.D., Bien K., Bombik M. The longitudinal interplay of self-esteem, social relationships, and academic achievement during adolescence: Theoretical notions and bivariate meta-analytic findings. *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*. 2024;27:39–61.
10. Baumeister R.F., Campbell J.D., Krueger J.I., Vohs K.D. Does High Self-Esteem Cause Better Performance, Interpersonal Success, Happiness, or Healthier Lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest*. 2003;4(1):1–44.
11. Harter S. *The Construction of the Self: Developmental and Sociocultural Foundations*. 2nd ed. New York: Guilford Press, 2012.
12. Leary M.R., Baumeister R.F. The Nature and Function of Self-Esteem: Sociometer Theory. *Advances in Experimental Social Psychology*. 2000;32:1–62.
13. Orth U., Erol R.Y., Luciano E.C. Development of self-esteem from age 4 to 94 years: A meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*. 2018;144(10):1045–1080.
14. Sowislo J.F., Orth U. Does low self-esteem predict depression and anxiety? A meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*. 2013;139(1):213–240.
1. Акрамов, М. Р. ВЫРАЖЕНИЕ ВНУТРЕННИХ КОНФЛИКТОВ ЧЕЛОВЕКА ПО ОТНОШЕНИЮ К ПРИРОДЕ. *ВЕСТНИК ИНТЕГРАТИВНОЙ ПСИХОЛОГИИ*, 31.
2. Акрамов, М. Р. PSYCHOLOGICAL CONTEXT OF RESEARCHING ECOLOGICAL CONSCIOUSNESS IN MODERN PSYCHOLOGICAL RESEARCH.
3. Akramov, M. R. (2022). Inson tabiat munosabatlarida ekologik ong xususiyatlarining shakllanishi. *Academic research in educational sciences*, 80-83.
4. Акрамов, М. Р. (2023). Психологические механизмы формирования экологического сознания личности. *ВЕСТНИК ИНТЕГРАТИВНОЙ ПСИХОЛОГИИ*, 11.
5. Акрамов, М. Р. Психологические проблемы изучения формирования экологического сознания. *Международный научно-практический электронный журнал «Моя профессиональная карьера»*. Выпуск, (33), 97.
6. Акрамов, М. Р. (2016). Психологические особенности развития экологического сознания. *Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире*, (16-3), 32-34.

7. Акрамов, М. Р. (2021). Психиканинг ривожланишига бўлган экопсихологик ёндашувнинг асосий қоидалари. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(Special Issue 3), 199-202.
8. Акрамов, М. Р. Экологическое сознание как особенность развития. *вестник интегративной психологии*, 31.
9. Акрамов, М. Р. (2020). Психологические аспекты формирования экологического сознания личности. *Наука и мир*, (11), 80-81.
10. Масасина, Е. А., & Тимохина, М. А. (2021). Психологические аспекты формирования экологической культуры студентов агропромышленного комплекса. In *СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В УСЛОВИЯХ ИЗМЕНЯЮЩЕЙСЯ СРЕДЫ* (pp. 103-106).
11. Акрамов, М. Р. (2023). Формирование характеристик экологического сознания в отношении человека с природой. In *Proceedings of International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences* (Vol. 2, No. 2, pp. 113-118).
12. Акрамов, М. Р. (2014). Психологические свойства формирования экологического сознания студентов. *Наука и мир*, (1), 365-367.
13. Акрамов, М. Р. (2023). Психологические вопросы изучения экологического сознания при формировании здоровой среды «зеленое пространство». In *Proceedings of International Conference on Modern Science and Scientific Studies* (Vol. 2, No. 9, pp. 50-55).
14. Namozova, L. (2024). YUQORI SINF O 'QITUVCHILARIDA PSIXOLOGIK KOMPETENSIYALAR NAMOYON ETILISHINING ILMIY ASOSLARI. *TAMADDUN NURI JURNALI*, 11(62), 197-199.
15. Mirzamukhamedov, O. K., Mirsharopov, U. M., Sodikova, Z. S., Akhmedova, S. M., Khatamov, A. I., & Mirzabekova, O. A. (2020). Especially the development of myocarditis in hypothyroidism in postnatal ontogenesis. *Indian Journal of Forensic Medicine and Toxicology*, 14(4), 7737-7745.
16. Eshbaev, E. A., Mirzamukhamedov, O. K., & Kholieva, N. K. (2025). Clinico-morphological characteristics of acute fatty liver of pregnancy. *Medical journal of Uzbekistan*, 1(3), 193-200.

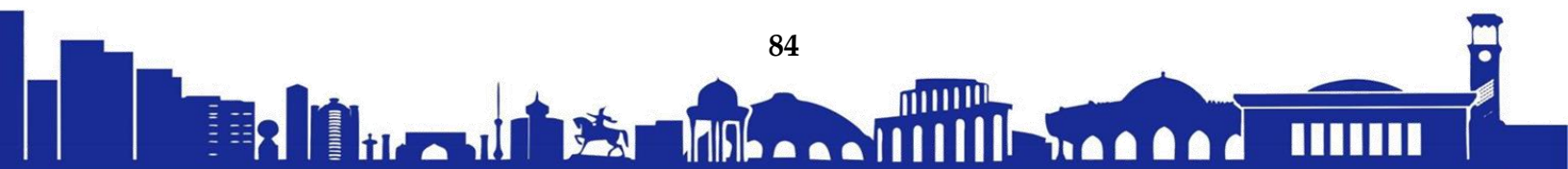

17. Mirzamukhamedov, O. K. (2025). Morphological changes of the heart wall when mexidol is used in experimental hypothyroidism. *Международный журнал научной педиатрии*, 4(2), 907-916.
18. Мирзамухамедов, О. (2025). МОРФОЛОГИЧЕСКИЕ ИЗМЕНЕНИЯ СТЕНКИ СЕРДЦА ПРИ ИСПОЛЬЗОВАНИИ МЕКСИДОЛА ПРИ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОМ ГИПОТИРЕОЗЕ. *Международный журнал научной педиатрии*, 4(2), 907-916.
19. Mirsharopov, U. M., Usmonov, R. J., Teshae, O. R., & Mirzamuhammedov, O. K. (2020). MORPHOLOGICAL CHANGE OF MYOCARDIUM IN HYPOTHYROIDISM. *Medicine*, 2020(1), 8.
20. Mirzamuhammedov, O. M., & Akhmedova, S. M. (2017). State of the myocardium in experimental toxic myocarditis. In *International Scientific and Practical Conference World science* (Vol. 5, No. 10, pp. 53-55). ROST.
21. Чориев, Б. А., & Мирзамухамедов, О. Х. (2025). Амелобластомада патоморфологик текширувнинг ўрни. *Central Asian Research Journal For Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 4(6), 1050-1055.
22. Миршарапов, У. М., Ахмедова, С. М., Мирзамухамедов, О. Р., & Тилябов, И. А. (2018). Морфофункциональные изменения стенок сердца при воздействии пестицидов. *Морфология*, 153(3), 183-184.
23. Mirzamukhamedov, O. (2026). Clinical and historical analysis of kidney diseases causing maternal death during pregnancy. *South Aral Region Medical Journal*, 2(1), 236-245.
24. Мирзамухамедов, О. Х. (2026). ҲОМИЛАДОРЛИК ФОНИДА РИВОЖЛАНГАН ПИЕЛОНЕФРИТНИНГ ПАТОМОРФОЛОГИК ЎЗГАРИШЛАРИ. *Zamonaviy tibbiyot jurnali (Журнал современной медицины)*, 12(1), 388-393.
25. Мирзамухамедов, О. Х., Азизова, Ф. Х., Отажанова, А. Н., Ишанджанова, С. Х., & Махмудова, Ш. И. МОРФОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПОСТНАТАЛЬНОГО СТАНОВЛЕНИЯ МИОКАРДА ПОТОМСТВА. ПОЛУЧЕННОГО В УСЛОВИЯХ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ГИПОТИРЕОЗА У МАТЕРИ.

26. Мирзамухамедов, О. Х. (2026). АНАЛИЗ КЛИНИКО-АНАМНЕСТИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ ЗАБОЛЕВАНИЙ ПОЧЕК, АССОЦИИРОВАННЫХ С МАТЕРИНСКОЙ СМЕРТНОСТЬЮ ВО ВРЕМЯ БЕРЕМЕННОСТИ. *ОСНОВЫ МЕДИЦИНЫ*, 1(8), 246-251.
27. Ravshanovna, S. D., Nurmatovich, B. K., Shavkatovich, A. D., Rakhimovich, O. S., & Xadjiakbarovich, M. O. (2025). Analysis of Morphological Changes in Experimental Animals Under the Influence of Soya Flour No. 24.
28. Xadjiakbarovich, M. O. (2025). ONALAR O 'LIMIDA XOMILADORLIKKA BOG 'LIQ BO 'LGAN BUYRAK PATOLOGIYALARI.
29. Ishandjanova, S., Otazhanova, A., Rahmatullayeva, R., & Fozliyeva, M. (2023). DYNAMICS OF CHANGES IN THE CELLULAR COMPOSITION OF VARIOUS STRUCTURAL AND FUNCTIONAL ZONES OF PEYER'S PATCHES OF OFFSPRING BORN FROM FEMALE RATS WITH HYPOTHYROIDISM. *Science and innovation*, 2(D10), 88-90.
30. Azizova, F. K., Sobirova, D. R., Otajonova, A. N., & Mirzamuxamedov, O. K. (2023). NEW MODERN METHODS OF TEACHING HISTOLOGY AND SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS. In *АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ* (pp. 211-219).
31. Азизова, Ф. Х., Барышникова, Н. В., Батракова, Л. В., Бекиров, С. Н., Бекирова, З. С., Бекирова, Э. Ш., ... & Яковлева, Т. В. (2023). АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ.
32. Mirsharapov, U. M., Akhmedova, S. M., Mirzamukhamedov, O. R., & Tilyabov, I. A. (2018). Morpho-functional changes in the walls of the heart after exposure to pesticides. *Morphology*, 153(3), 183-184.
33. Mirzamukhamedov, S. K. O. Role and Effect Influence of Rehabilitation Elements in Sports. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(12), 1180-1186.
34. Рахматов, А. С., Мирзамухамедов, О. Х., & Ишанджанова, С. Х. СТАНОВЛЕНИЯ МИОКАРДА ПОТОМСТВА САМОК КРЫС С ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫМ ГИПОТИРЕОЗОМ». *РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ*, 154.

35. Mirzayeva, F. O., & Abulova, M. K. (2023). Preparing future teachers for educational activities based on innovative technologies. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 11(12), 548-552.
36. Mirzayeva, F. (2022). KREDIT MODUL TZIMINING AMALIYOTGA JORIY ETILISHI. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(11).
37. Mirzayeva, F., & Shukurova, S. (2025). SOG 'LOM ISH MUHITI YARATISHDA RAHBARNING LIDERLIK USLUBI VA UNING IJODIY JARAYONLARGA TA'SIRI. *TerDU xabarlari*, 1(01-2025).
38. Mirzayeva, F. O., & Abulova, M. K. (2023). DEMOKRATIK JAMIYATDA PEDAGOGIK HAMKORLIK MUHITI ASOSIDA MUSTAQIL FIKRLOVCHI BARKAMOL SHAXSNI SHAKLLANTIRISH. *Science and innovation*, 2(Special Issue 12), 302-305.
39. Mirzayeva, F. O., & Ubaydullaeva, D. A. Q. (2023). OLIY TA'LIM TIZIMIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISHGA QO 'YILAYOTGAN TALABLAR. *Academic research in educational sciences*, 4(KSPI Conference 1), 121-125.
40. Odiljonovna, M. F., & Alisherovna, D. (2022). Credit module system and its importance in the higher education system Tashkent State in the name of Nizomi Pedagogical University Department of Pedagogy. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 14(4).
41. Мирзаева Фарохат Одилжоновна (2021). КУЛЬТУРА МЕЖЛИЧНОСТНЫХ ОТНОШЕНИЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ КАК ВАЖНАЯ ПРОБЛЕМА СОВРЕМЕННОСТИ. *Наука и образование сегодня*, (2 (61)), 71-72.
42. Мирзаева, Ф. О. (2019). ВОПРОС МЕЖЛИЧНОСТНЫХ ОТНОШЕНИЙ В СЕМЬЕ ПО ИДЕИ ВОСТОКОВЕДОВ. *Экономика и социум*, (1-1 (56)), 664-667.
43. Odiljonovna, M. F. (2019). USE OF PERSUASION AND INFLUENCE IN FUTURE TEACHER INTERPERSONAL COMMUNICATION. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences* Vol, 7(10).
44. Мирзаева, Ф. О. (2018). ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ МЕЖЛИЧНОСТНЫХ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ.

In INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS AND PROSPECTS OF MODERN SCIENCE AND EDUCATION (pp. 71-72).

45. Мирзаева Фарохат Одилжоновна (2018). Использование современных педагогических технологий в процессе формирования культуры межличностных взаимоотношений у студенческой молодежи Узбекистана. Наука и образование сегодня, (10 (33)), 52-53.

46. Мирзаева, Ф. О. (2017). Профессиональная подготовка будущих преподавателей на основе формирования культуры межличностных отношений. Современные инновации, (2 (16)), 59-60.

47. Odiljonovna, M. F. Foreign Experience in Analysis OF Learning Results. *European Journal of Humanities and Educational Advancements*, 2(10), 185-187.

48. Gulmira, B. (2019). Semantic and psychological relationship of Envy and Jealousy. In *Bridge to science: research works* (pp. 174-176).

49. Nishonova, Z. T., Xodjaqulova, D. I., Djumaboyeva, M. B., & Baykunosova, G. Y. (2013). Kichik maktab yoshidagi bolalar xavotirlanish psixokorreksiya da ertak terapiyasidan foydalanish uslubiyati.

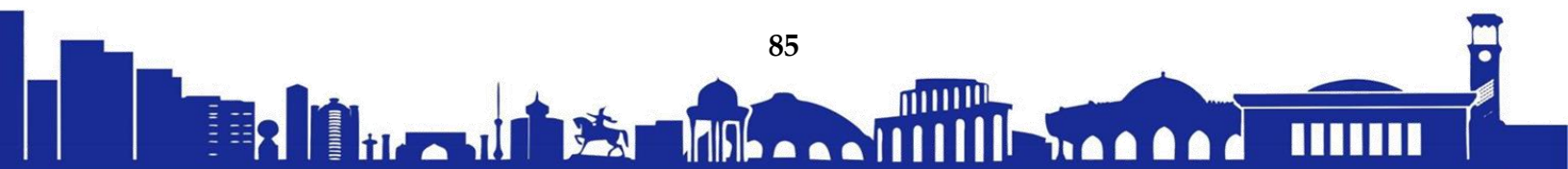
50. Taskarayevna, N. Z., Yuldibayevna, B. G., Niyazova, N., Shehzadi, I., & Turayev, S. (2026). Pedagogical Transformations: Agentic AI as a Co-Teacher and Learning Partner. In *Multidisciplinary Perspectives on Agentic AI in Educational Systems* (pp. 63-86). IGI Global Scientific Publishing.

51. Yuldibayevna, B. G. (2020). Masofaviy ta'limdagi talaba shaxsini tarbiyalashda psixologik tavsiyalar. *Science and Education*, 1(1), 454-457.

52. Абдуллаева, М. Ж., & Бекманова, Ж. А. (2024). Методики арт-терапии в логопедической работе с детьми с задержкой речевого развития. *Научный редактор*, 4.

53. Бекманова, Ж. А. (2026). Роль эмпатии в формировании благоприятного психологического климата в дошкольной образовательной организации. *SCIENCE and SOCIETY*, (4-3), 25-27.

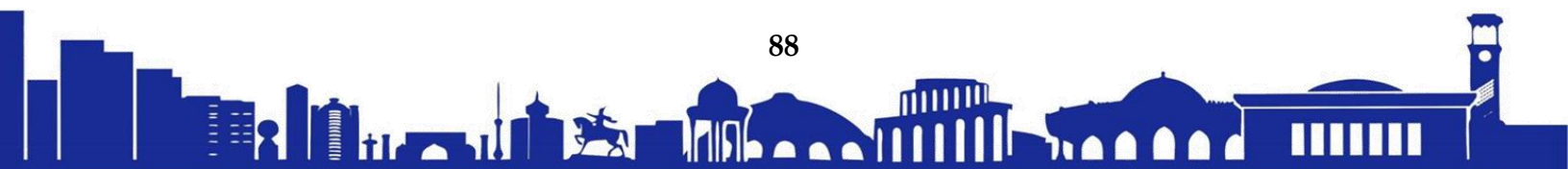
54. Бекманова, Ж. А., & Жаббарбергенов, Ш. Е. (2026). Цифровые технологии в системе трудового обучения детей с нарушениями слуха. *SCIENCE and SOCIETY*, (2-3), 16-18.

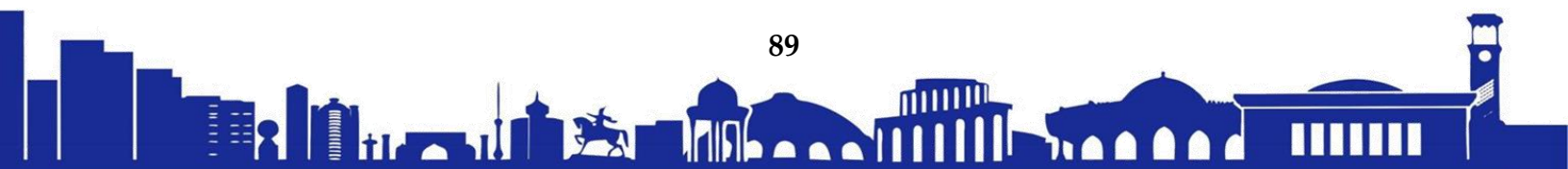
55. Бекманова, Ж. А. (2026). Система арттерапевтических технологий в логопедической работе с разными видами речевых нарушений у детей дошкольного возраста. *SCIENCE and SOCIETY*, (1-3), 12-14.
56. Абдуллаева, М. Ж. (2025). ЭФФЕКТИВНОСТЬ НЕЙРОПСИХОЛОГИЧЕСКИХ УПРАЖНЕНИЙ В ЛОГОКОРРЕКЦИОННОЙ РАБОТЕ С ДЕТЬМИ С РАССТРОЙСТВАМИ АУТИСТИЧЕСКОГО СПЕКТРА. *ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ*, (64-1 (том 2)).
57. Абдуллаева, М. Ж., & Бекманова, Ж. А. (2025). Психологическая поддержка воспитателей, работающих с детьми с ограниченными возможностями здоровья в условиях инклюзивного образования. *SCIENCE and SOCIETY*, (7-2), 5-6.
58. Бекманова, Ж. А. (2025). Междисциплинарный подход к сопровождению ребенка с ограниченными возможностями здоровья в дошкольной образовательной организации. *SCIENCE and SOCIETY*, (7-2), 25-26.
59. Сапарбаева, М. А., & Бекманова, Ж. А. (2025). Нейромоторная коррекция в работе с детьми с особыми образовательными потребностями. *SCIENCE and SOCIETY*, (5-2), 54-56.
60. Bekmanova, J. A., & Tajimuratov, A. J. (2025). Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq buzilishlarini tuzatish jarayonida logoritmik texnologiyalarni qo'llash. *SCIENCE and SOCIETY*, (5-2), 16-17.
61. Бекманова, Ж. А., & Калыбаева, А. Е. (2025). Основные направления и принципы формирования толерантности дошкольников. *SCIENCE and SOCIETY*, (4-2), 7-9.
62. Бекманова, Ж. А., & Абдуллаева, М. Ж. (2025). НОВЫЕ ВЕКТОРЫ В РАБОТЕ С ДЕТЬМИ С РАССТРОЙСТВАМИ АУТИСТИЧЕСКОГО СПЕКТРА. *Inter education & global study*, 3(6), 472-480.
63. Абдуллаева, М. Ж., & Бекманова, Ж. А. (2025). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ДЕФЕКТОЛОГИИ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ С АУТИЗМОМ. *Inter education & global study*, 3(4 (1)), 327-333.
64. Бекманова, Ж. А., & Сапарбаева, М. А. (2025). ИГРОВЫЕ МЕТОДЫ НЕЙРОМОТОРНОЙ КОРРЕКЦИИ. *Inter education & global study*, 3(6), 481-491.

65. Абдуллаева, М. Ж., & Бекманова, Ж. А. (2024). ПРИМЕНЕНИЕ АРТ-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ЛОГОПЕДИЧЕСКОЙ ПРАКТИКЕ ДЛЯ ДЕТЕЙ С АУТИЗМОМ. *IN SITU*, (7), 65-67.
66. Лялина, О. А., & Абдуллаева, М. Ж. (2022). МЕТОД СОЗДАНИЯ КОНЦЕПЦИИ ЭРГОНОМИЧНОГО ПРОСТРАНСТВА НА ОСНОВЕ ЦЕННОСТЕЙ. In *XI Конгресс молодых ученых* (pp. 393-400).
67. Абдуллаева, М. Ж., & Лялина, О. А. (2022). ОСОБЕННОСТИ МАРКЕТИНГОВОГО ПРОЕКТИРОВАНИЯ И ПРОДВИЖЕНИЯ АРТ-ПРОСТРАНСТВ НА РАЗНЫХ ЭТАПАХ ИХ ЖИЗНЕННОГО ЦИКЛА. In *XI Конгресс молодых ученых* (pp. 106-109).
68. Bekmanova, J. A. Innovative Technologies Of Musical Education In Kindergarten.
69. БЕКМАНОВА, Ж. А. РОЛЬ ИНТЕГРАТИВНОГО ПОДХОДА ВО ВСЕСТОРОННЕМ РАЗВИТИИ ЛИЧНОСТИ ДОШКОЛЬНИКОВ. *ВОСПИТАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ВОЗРАСТА Учредители: Издательство "МОЗАИКА-СИНТЕЗ"*, (10), 445-448.
70. Алламбергенова, М. Х., & Султанова, Ж. К. (2026). ОРГАНИЗАЦИЯ КОРРЕКЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ РАБОТЫ С ДЕТЬМИ С ТЯЖЕЛЫМИ РЕЧЕВЫМИ ПРОБЛЕМАМИ. *НАУКА и ОБЩЕСТВО*, 4-3, 11-13. <https://journal.ndpi.uz/ss/article/view/2026-4-3-004>
71. Kumar, A., Jakhongir, S., Umarbek, J., Shojonov, M., Khasanbaevna, A. M., & Ugli, A. A. F. (2026). Digital Twins and Data-Driven Infrastructure Management. In *The Economics of Decarbonized Transport: AI Technologies, Market Mechanisms, and Policy Innovation* (pp. 173-212). IGI Global Scientific Publishing.
72. Allambergenova, M. X. (2025). МАКТАБГАЧА ТА’ЛИМ TASHKILOTLARIDA INTERAKTIV O ‘QUV MAJMUALARIDAN FOYDALANISH. *SCIENCE and SOCIETY*, (7-2), 9-12.
73. Allambergenova, M. X. (2025). МАКТАБГАЧА ТА’ЛИМ TASHKILOTLARIDA KOMPYUTER DASTURLARIDAN O ‘QUV-TARBIYA JARAYONIDA FOYDALANISH. *Inter education & global study*, 3(6), 36-43.

74. Allambergenova, M., & Adilbekova, S. (2025). Use of cloud technology in organizing independent education. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 5(2), 826-830.
75. Allambergenova, M. X. (2024). ELEKTRON TA'LIM RESURSLARI VOSITASIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINI KASBIY FAOLIYATGA YO 'NALTIRIB O 'QITISH METODIKASI. *SCIENCE and SOCIETY*, (6-2), 60-62.
76. Allambergenova, M. X. (2024). Elektron ta'lim resurslari vositasida axborot texnologiyalarini kasbiy faoliyatga yo 'naltirib o 'qitish metodikasi. *SCIENCE and SOCIETY*, (6-2), 60-62.
77. Алламбергенова, М. Х., & Жугинисова, Ж. И. (2022). МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ МУАССАЛАЛАРИ ТАРБИЯЛАНУВЧИЛАРИГА ЭЛЕМЕНТАР МАТЕМАТИК БИЛИМ БЕРИШ УСЛУБИЁТИ. *SCIENCE and SOCIETY*, (4-2), 41-43.
78. Allambergenova, M. X. (2022). «INFORMATIKA HÁM XABAR TEXNOLOGIYALARI» PÁNINEN ELEKTRON OQIW RESURLARIN JARATIWDIŇ DIDAKTIKALIQ ÁHMIYETI. *SCIENCE and SOCIETY*, (4-2), 7-10.
79. Allambergenova, M., Kunnazarov, A., & Kazbekova, E. (2020). Creation of pedagogical software for practical Training in computer science. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, 8(12), 86-91.
80. Утепбергенова, А. Т., & Алламбергенова, М. (2018). РАЗВИТИЕ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ. In *Донецкие чтения 2018: образование, наука, инновации, культура и вызовы современности* (pp. 394-395).
81. Allambergenova, M. X. (2012). Creation of interactive educational complexes of computer science and their use in the educational process. *Dissertation for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences*, 117.
82. Allambergenova, M. X. (2012). Informatikadan interaktiv o 'quv majmualar yaratish va ulardan ta'lim jarayonida foydalanish. *Pedagogika fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertasiya.–Toshkent*, 117.
83. Allambergenova, M. X. (2012). Dissertation for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences.

84. Алламбергенова, М. (2010). Использование интерактивных учебных комплексов в процессе высшего образования как средство формирования творческой атмосферы. *Образование.–Алмата*, (6), 132-134.
85. Алламбергенова, М. Х. (2010). Методика использования интерактивных учебных комплексов по курсу информатика и информационные технологии. *Молодой ученый*, (8-2), 142-145.
86. Мусурманова, О., Палуанова, Х., Рискулова, К., & Курбаниязова, З. (2019). Педагогик атамалар луғати: ўзбек, рус, инглиз тилларида. Т.: “TURON_IQBOL.
87. Куронов, М. К., & Курбаниязова, З. (2003). КИжтимоий педагогика.
88. Курбаниязова, З. К. (2002). Тарбиявий ишлар жараёнида ўқувчиларда миллий ўзликини англашни шакллантиришнинг педагогик асослари (қорақалпоқ мактабларининг VII-IX синфлари мисолида): Пед. фан. номз.... дисс.
89. Kurbaniyazova, Z. K. Ijtimoiy-pedagogik kompetentlik bo ‘lajak o ‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligining muhim kompetenti sifatida. *Nukus, Ilim ҳам jamiyet jurnali//2021*, 1-37.
90. Курбаниязова, З. К. (2022). Аралаш таълим шароитида бўлажак ўқитувчиларнинг ижтимоий педагогик компетентлигини ривожлантириш: педагогика фанлари бўйича фан доктори (DSc).... дисс.
91. Мусурмонова, О., & Курбаниязова, З. К. (2018). Инновационные образовательные технологии и педагогическая компетентность.
92. Курбаниязова, З. К., & Реймова, Ш. (2017). Процесс модернизации системы образования в республике Узбекистан и независимые учителя. *Актуальные научные исследования в современном мире*, (2-6), 131-135.
93. Kurbaniyazova, Z. K. (2025). TA’LIM TIZIMIDA SUN’IY INTELLEKT ELEMENTLARIDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI: YUTUQLAR VA KAMCHILIKLAR. *Inter education & global study*, 3(6), 16-24.
94. Курбаниязова, З. К. (2023). Бўлажак ўқитувчиларни касбий тайёрлашда таълим методларидан самарали фойдаланиш дидактиканинг асосий муаммоларидан бири сифатида. *SCIENCE and SOCIETY*, (4-2), 28-31.
95. Kurbaniyazova, Z. (2023). BO ‘LAJAK O ‘QITUVCHILARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA ARALASH TA’LIMNI JORIY

ETISHNING DIDAKTIK ASOSLARI. *Science and innovation*, 2(Special Issue 9), 405-408.

96. Kalbaevna, K. Z. (2022). INTEGRATED EDUCATION AS A MEANS OF DEVELOPING SOCIAL-PEDAGOGICAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 14(7).

97. Kurbanliyazova, Z. K. (2022). Pedagogical possibilities of information education environment in the development of socio-pedagogical competence of future teachers. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 12(7), 180-186.

98. Замира, К. К. (2022). ТАЪЛИМНИНГ СИФАТИНИ ОШИРИШДА РИСКЛАР МУАММОСИ. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(4), 4-10.

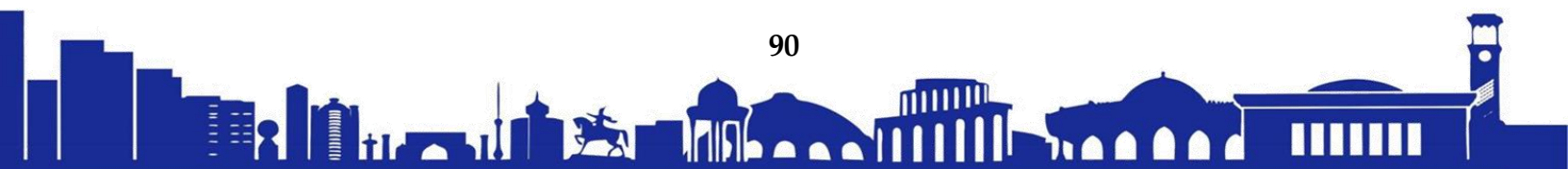
99. Эшкараев, С. Ч., Тураев, Х. Х., & Эшкораев, С. С. (2021). ВЛИЯНИЕ ГЕКСАХЛОРИД ГЕКСАНА НА ПОВЫШЕНИЕ РАДИОАКТИВНОСТИ В ПОЧВАХ СУРХАНДАРЬИНСКОЙ ОБЛАСТИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН. In *СОВРЕМЕННАЯ ХИМИЧЕСКАЯ ФИЗИКА НА СТЫКЕ ФИЗИКИ, ХИМИИ И БИОЛОГИИ* (pp. 399-400).

100. Эшкараев, С. Ч., Тураев, Х. Х., & Бабамуратов, Б. Э. (2021). РАДИОЛОГИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА РАДИОНУКЛИДОВ В ПОЧВАХ ЮЖНЫХ РЕГИОНОВ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН. In *ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ* (pp. 290-319).

101. Akhatov, A. A., Eshkaraev, S. C., Normurodova, K. D., & Eshkoraev, S. S. (2021). Study of the influence of graphene nanofillers on the properties of composites based on polypropylene. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 10 (102), 816-818.

102. Eshkaraev, S., Eshqorayev, S., Abdulhamidova, H., & Abdulhamidov, J. (2022). VODOROD ISHLAB CHIQRISH: ELEKTROLIZ. *Science and innovation*, 1(A8), 360-365.

103. Абдуалиев, Н. Х., Абдувалиева, М. Ж., Бадекин, М. Ю., Витяев, С. М., Владимирова, Ю. В., Ганчар, А. И., ... & Юлчиева, М. Г. (2024). СОВРЕМЕННАЯ НАУКА, ОБЩЕСТВО И ТЕХНОЛОГИИ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ДОСТИЖЕНИЯ И ИННОВАЦИИ.

104. Uralov, N. B., Turaev, H. K., Eshkarayev, S. C., & Eshqorayev, S. S. (2021). Analysis of graphene properties, production and application. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 11 (103), 726-728.
105. Абдулхамидова, Х., & Эшкораев, С. (2022). НОВЫЕ ЦЕМЕНТНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ. *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 1(4), 28-31.
106. Abdulhamidova, H., Eshkoraev, S., & Javgashev, Y. (2022). TECHNOLOGY OF SILICATE BRICK PRODUCTION. *Solution of social problems in management and economy*, 1(4), 8-11.
107. Eshkoraev, S., Abdulhamidova, H., & Javgashev, Y. (2022). INGREDIENT OF PORTLAND CEMENT. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 2(9), 21-23.
108. Eshqorayev, S. S., & Ro'zimurodov, B. I. (2022). AHOLI YASHASH XONADONLARIDA IS GAZIDAN HIMOYALOVCHI FILTRLAR TAYYORLASH. *Eurasian Journal of Medical and Natural Sciences*, 2(6), 209-212.
109. Eshkoraev, S. (2024). Revolutionizing education: Harnessing innovative technologies in teaching chemical technology. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(3), 69-81.
110. Eshqorayev, S. S., & Choriyeva, M. S. (2022). Tog'-kon sanoatida texnologiya va uning ishga ta'sirini tushunish. *Miasto Przysztosci*, 24, 237-239.
111. Choriyeva, M. S., & Eshkoraev, S. S. (2022). The interaction of energy with climate change. *ISJ Theor. Appl. Sci*, 4(108), 60-63.
112. Nomozov, A., Beknazarov, K., & Eshkoraev, S. (2024). SYNTHESIS AND INVESTIGATION OF CHARACTERISTICS OF CORROSION INHIBITOR IKMM-1 ST20 STEEL IN 1 M HCl SOLUTION. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(2), 179-192.
113. Xaydarova, M. D., Eshqorayev, S. S., & Ro'Zimurodov, B. I. (2022). Kaliy ma'danlarining dunyo bo'yicha uchrashi. *Science and Education*, 3(6), 149-151.
114. Eshqorayev, S. S., Ro'zimurodov, B. I., & Choriyeva, M. S. (2022). YOSHLARNI ILM-FAN VA INNOVATSIYALARGA QIZIQTIRISHNING NOAN'ANAVIY USULI. *Eurasian Journal of Academic Research*.

115. Nomozov, A. K., Beknazarov, K. S., Karimov, K. A., Nazarov, N. N., Eshkaraev, S. S., Umarov, S. S., ... & Arifdjanova, K. S. (2026). Synthesis and corrosion inhibition performance of a nitrogen-and phosphorus-containing inhibitor for carbon steel. *Chemical Review and Letters*, 9(3), 631-639.
116. Xaydarova, M. D., Eshqorayev, S. S., & Ro'zimurodov, B. I. (2022). TYUBEGATAN KONINING SILVINITLARINI ERITISH JARAYONINI O'RGANISH. *O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, 1(9), 37-39.
117. Eshkoraev, S. (2024). Innovative methods in water purification: paving the way for sustainable clean water solutions. *Journal of universal science research*, 2(11), 458-463.
118. Davronovna, K. M., Sadriddinovich, E. S., & Yigitali Jo'ra o'g, J. (2022). Dependence of Karst Processes on Physico-Chemical Properties of Salts. *American Journal of Social and Humanitarian Research*, 3(9), 25-28.
119. Eshkaraev, S., Turaev, K., & Eshkoraev, S. (2021). Influence of pesticides on increasing soil radioactivity. *World*, 6(4), 49-54.
120. AK, N. (2024). Experimental and theoretical studies of Salsola oppositifolia extract as a novel eco-friendly corrosion inhibitor for carbon steel in 3% NaCl. *INTERNATIONAL JOURNAL OF ENGINEERING*, 72(9), 312-320.

